

Rendezni kéne közös dolgainkat

Beszélgetés Szabó János klarinétművésszel, a Debreceni Filharmonikus Zenekar szólamvezetőjével az együttes jelenlegi helyzetéről és a jövőbe vezető lehetséges utakról

– Milyen perspektívát láthat szakmailag, szervezetenként ma egy muzsikusként, aki a Debreceni Filharmonikus Zenekar tagja? Megfogalmazódott-e a muzsikusként el-képzelés, igény arról, hogy milyen kaliberű, milyen tulajdonságokkal rendelkező zenei vezetőt szeretnének az együttes élén tudni? Minden bizonnyal Önöknek is van beleszólásuk abba, hogy a pályázók közül melyik karmestert jelölje az önkormányzat a zenekar élére?

– Ha annyi beleszólásunk lesz, mint amennyi eddig volt, az valójában nem sok. Ebben a pályázattal rendszerben – akár egy igazgató-, akár egy karmesterválasztás kapcsán – odáig jutottunk, hogy egy testület (zenekar, zeneiskolai tanács) szavazata csupán egyetlen egy szavazatot jelent a képviselő-testületi ülésen. Azaz az érdekelt közösség egyetlen képviselői vokssal egyenértékű. Ugyanaz történik akár létezik ez a szavazat, akár kihagyják a választás során – vagyis azt nevez ki az önkormányzat minden intézménye élére, akit jónak lát.

– Milyen körülmények között dolgoznak akkor most Önök?

– A jelenlegi állapotról annyit tudok mondani, amennyit a Hajdú-Bihari Naplóban elolvastam; eszerint a novemberi 4-i közgyűlés Kocsár Balázs karnagy urat nevezte ki a zenekar igazgatójának. Addig, ameddig ő érdemben is átveszi az igazgatói teendőket, a zenekar megbízott igazgatója, Mocsáriné Dobos Iлона gazdasági vezető látja el a szükséges teendőket. Az együttesnek a fele egyébként most turnézik, a másik fele pedig – a színházzal való egyeztetés eredményeképpen – csökkentett mértékben dolgozik.

– Kissé elkeseredetten hangzanak ezek a mondatok.

– Valóban így van, de nem azért, mert pillanatnyilag éppen félárbocon dolgozunk. Inkább a perspektíva hiányzik. Lehet, hogy rossz a hasonlat, de mindig az jut eszembe, hogy a labdajátékok esetében sosem győzik eleget hangoztatni: csapatjáték. Szerintem a zenekari munka is legalább annyira csapatjáték. Harminc éve ülök ebben a zenekarban, sok karmesterrel dolgoztam együtt, sok igazgató írá-

nyítását éltem meg és tiszta lelkiismerettel állítom: időnként váltani érdemes. Nem azért, mert valaki rossz muzsikusként, nem azért, mert rossz ember, hanem mert a továbbfejlődés érdekében ez elengedhetetlen. A legoptimálisabbnak az ötvenkénti váltást tartom; ha pedig marad a karmester, akkor a zenekart kell kicserélni.

Jelenleg Kocsár karnagy úr igazgatói státuszban kerül velünk kapcsolatba. Lehet, hogy később igazgató-karmester lesz, ennek is megvan a maga gyakorlata. Előzőnként majd a fenntartó és ő maga, hogy milyen minőségben akar itt dolgozni. A gond az, hogy mi csak híreket, rémhíreket hallunk összevonásokról és egyebekről, tájékoztatást senkitől sem kaptunk. Annyit tudunk, amennyiről az alpolgármester úr a zenekart tájékoztatta.

– Milyen formában történt ez a tájékoztatás?

– Volt egy munkaértekezlet október végén, amelyen megjelentek valamennyien, akik az igazgatói címre pályáztak és megjelentünk mi is.

– Kik pályáztak?

– Zenekarunk egykori és jelenlegi tagjai közül aspiráltak erre, valamint egy nyíregyházi kolléga, aki szintén zenekari muzsikusként. Itt volt Kocsár Balázs karnagy úr is, aki elsősorban az elavult struktúráról beszélt, valamint arról, hogy nemzetközi szintre szeretné az együttest és az egész debreceni zenei életet juttatni. Eszembe is jutott nemrégiben egy jubileumi megemlékezés kapcsán Gulyás György karnagy úr, aki már 1975-ben szeretett volna létrehozni egy Debreceni Oratórium Társaságot. Milyen jól csengene ez a név a mai vállalkozói világban! Minden bizonnyal ez fenntartói szándék kérdése is; hogy a legegyszerűbb és a legolcsóbb működtetni egy ilyen szervezetet.

Ekkor mondta el az alpolgármester úr a személyes tapasztalatait is. Ezek szerint a német példát vesszük alapul, és ez lenne nálunk a jövő alapja. Igen ám, de a németországi gyakorlatnak nálunk semmilyen hagyománya sincs. Ott egészen mások a pénzügyi alapok, hiszen a tartományok finanszírozzák a társulatokat jelentős szponzori támogatással. Kíváncsian várom, ho-

gyan fogják ránk szabni az ottani mintát, de sajnós az az érzésem, hogy nincs kialakult, tiszta, világos koncepció a zenei együttesekről. Sok-sok bizonytalanságot érzek, pedig bármilyen, de határozott elképzelés sokkal jobb közérzetet teremtené, mert az ember legalább tudná, hogy mire számíthat. Abból, hogy nem indulunk el határozottan valamilyen irányba, jót nem szülhet.

Nem is elsősorban magamról beszélek, hiszen én vagyok a legidősebb a fúvósok között. De itt vannak a fiatalok; négy-öt év munka után már látom rajtuk azokat a megkeseredett vonásokat, amelyek nem is elsősorban a kevés fizetés, hanem a szakmai kilátástalanság miatt jönnek létre. A muzsikusként ugyanis nem elsősorban a pénzért dolgozik; a muzsikusként a muzsika miatt dolgozik.

Ezt kellene fenntartói oldalról megbecsülni: a képzettségüket, az életük során a próbákba és produkciókba fektetett munkát. A Debreceni Filharmonikus Zenekarnál nem kis, hanem gyalázatosan kevés bérekről beszélhetünk. Tudomásom szerint a fiatalabbak a diplomás minimálbéreket kapják, nettó hatvan-hetvenezer forintot, amiből egy fiatal zenész, egy fiatal pár semmihez sem tud kezdeni. És bár nem elsősorban a pénzért csinálják, amit csinálnak, a nélkülözés nem segít színvonalas művészi teljesítményhez. Megpróbálnak ugyan felülkerekedni ezeken a hétköznapi gondokon, de a súlyosan nyomasztó terheket csak magukkal cipelik a próbákra, de még színpadra is. Ha nem történik változás, nem lesz utánpótlás, nem lesz, aki ezt tovább csinálja.

1985 óta tanítok a főiskolai klarinét tanárszakra és azt látom a növendékeimnél, hogy sokkal inkább mennek zeneiskolába, vagy ha lehetőségük van szakközépiskolába tanítani, mintsem zenekari állást vállalni. Keresik a biztos pontot, és ezt nem a zenekari játék jelenti. Ha már megvan ez a biztos pont, szívesen játszanak zenekarban is, de az életüket nem merik erre építeni. A zenekari muzsikusként ugyanis nincs ideje élni, rengeteg energia- és időbefektetést igényel. Arról nem is szólva, hogy megélni belőle nem tud, tehát mindenképpen vállallnia kell még tanítást vagy egyéb

munkát is. Mindez fordítva, a több szabad időt hagyó tanítás mellett más munkát végezni még mindig emberibb életet biztosít.

Nem könnyíti meg a zenekari muzsikus mindennapjait az sem, hogy olyan sokféle tevékenységre kötelezett. Szimfonikus zenét, operát, musicalt, balettet, oratóriumot játszik, mivel nincs a városnak más zenekara. Nagyon jó lenne külön egy színházi együttes és külön egy hangversenyzenekar, de nem úgy néz ki, hogy ez létrejöhet. És ez kényelmi kérdés, nem arról van szó, hogy a zenészt fárasztja a sokféleség. Egészen más muzsikus-adottságokat igényel a színpadon és megint más a zenekari árokban való játék. Más a hang- és dinamikai igény a színpadon (még ezen belül is más, ha oratóriumot és ha szimfonikus zenét játszanak), és megint más a zenekari árokban. Nem vagyok biztos benne, hogy szerencsés keverni a kettőt. És meg lehet nézni, hogy komoly hangversenyzenekarok nem is játszanak operát. Hangsúlyozom: nem minőségbeli különbségről van szó, nem arról, hogy egyik helyen a jobbak, másutt a gyengébbek zenélnek. Nem. Egyszerűen más a hangszer megszólaltatása mindkét helyen, idegrendszeri szempontból is más igénybevételt jelent a két helyszín. Van, aki kiválóan játszik zenekari árokban, a pódiumra kikerülve pedig remegni kezd.

Azokban a városokban, ahol ezzel tisztában vannak, vagy nem játszanak operát, vagy külön működtetnek hangverseny- és színházi zenekart. Lehet, hogy másutt tanácsadók segítenek meggyőzni az illetékeket. Nálunk talán nem mondta el senki feketén-fehéren, hogy ez hogyan működik. Nem hiszem ugyanis, hogy ez olyan összegű pénzen múlna, amit semmiképpen ne lehetne előteremteni. Mert ha nagyobb együttesben gondolkodnak a jövőt illetően, ahhoz is pénz kell. Azt gondolom, hogy szándék kérdése, miként osztják el a zenészeket. Nem tudom, kik lesznek e folyamat nyertesei – féltő, hogy nem a muzsikusok. Néha kevés az optimizmusom a keserűség legyőzésére.

– *Semmilyen támpontot nem talált arra vonatkozóan, hogy mikor születhet egy valóban lendületet adó döntés a város zenei együtteseit illetően?*

– Kollár Imre szerződése 2005. augusztusának végén jár le. Érzésem szerint azért is csak egy évre neveznek ki most igazgatót, mert jövőre több vezetőnek is lejár a mandátuma, és akkor gond nélkül meg lehet tenni, amit addig kitalálnak. Akkor létrejöhet új struktúra.

– *Ha beszélgetnek a zenekaron belül, szóba kerül, hogy az emberek milyen változtatásokat szeretnének, vagy milyeneket tartanának jónak? Megfogalmazódnak-e elvárások a lehetséges változásokkal szemben?*

– Kettészakadt ebből a szempontból az együttes. Egyik része a munkáját félti és a folytonossághoz ragaszkodik: maradjon minden így, ahogy van.

– *Miért gondolják egyesek, hogy ha változtatások lesznek, nekik el kell menniük?*

– Az előző igazgató idején már elkészült egy tanulmány, miként tudnánk kht-formában működni. Kiderült, hogy egyik szegényházból mennénk a másik szegényháza. Ha pedig a körülmények jelentősen javulnak, nyilvánvalóan erősebb szakmai kontroll is jelentkezik. Azaz többet kell gyakorolni, adott esetben szigorúbb lehet a számonkérés is.

– *Lehet, hogy ettől félnek a kollégái? Hogy tudják, amint több pénzt kínál fel valaki, rögtön próbajátékot hirdet és válogatni akar?*

– Biztos, hogy ez a félelem oka. Én személy szerint teljesen rendjén valónak tartom, hogy magasabb bérért magasabb színvonalat is követelnek. Félnie nem kell senkinek, hiszen abból kell megfelelnie, amit egyébként is csinál. Lehet, hogy könnyen beszélek, mert alkalmanként még a zenekar elé is kiállok és egyébként sincsenek idegrendszeri problémáim. Elképzelhető azonban, hogy ha a tuttiból felállítanak egy vonóst, hogy harminc ember előtt bizonyítsa be tudását, lényegesen alulteljesít.

– *Ön szerint ezek a már megkeseredett fiatalok azon kívül, hogy lényegesen nagyobb anyagi megbecsülést igényelnek, mit igényelnének szakmailag?*

– Elsősorban nagyobb törődést, több jó szót.

– *Lehet, hogy emberi értelemben gazdátalannak érzi magát a zenekar?*

– Ezt határozottan merem állítani. Kollár Imre rendkívül tehetséges karmester és egy okos ember, de nem tudott tíz év alatt érzelmileg kötődni a zenekarhoz. Egy évtized alatt olyan bázist alakíthatott volna ki saját magának, ami egyben a jövőbe vezető utat is kijelölhette volna. Van erre példa, elég csak Miskolcig tekinteni, ahol Kovács László kitűnően élt ezzel a lehetőséggel. Nagyszerű hangversenyeket csinál, amikor itt van. Ám ahhoz, hogy valaki egy zenekar gazdája legyen művészi és emberi értelemben, a itt-tartózkodás időbeli mennyiségét kissé növelni kellene.

– *Volt valamilyen konkrét esemény, hogy most ez ennyire felszínre került? Hogy az emberek légüres térben kezdték érezni magukat?*

– Inkább semmi sem volt. Kovács János úr igazgatása jelentette a nagy haknik korszakát. Hogy ez jó volt-e vagy sem, megosztott volt az együttes. Egy biztos: aki akart, aki időt szánt rá és vállalta a kényelmetlenséget, az tudott pénzt keresni. Anyagi szempontból tehát kétségtelenül pozitív volt. Nagy művészi élmények azonban a sok együtt nem dolgozásból nem születhettek – szakmailag tehát nem ez volt a fénykorunk. Voltak nagyon jó koncertek, csak hiányzott a folyamat állandósága. Művészi szempontból a csúcstól Trikolidisz karmester úr időszaka jelentette, amikor az együttes állandóan együtt dolgozott. Csodák ugyanis nincsenek.

Ezt követte Bencző László igazgató úr, aki bőgősként végzett annak idején, majd az Egyesült Államokban tanult tovább, tudomásom szerint a mendzserképzés területén. Ő forradalmi változásokat szeretett volna létrehozni, próbajátékot hirdetett. Sok pénzt akart szerezni, a zenekar sorsát saját kezébe kívánta volna adni, maga akart hangversenyeket szervezni. Nagyon agilisán dolgozott, csak azt felejtette el, ha nem tesz elég tőkét e szándékok mögé, elképzelései nem válhatnak valóra. Ez egy költségvetési intézmény, ahol nagy kötöttségek között van minimális szabad mozgástér. Ezt gyökeresen elválni, más irányba indulni pénz nélkül nem lehet. Valójában csak a próbajáték valósult meg, minősítették a zenekari tagokat, de miután éppen a pénz hiányzott, csak felkavarni volt képes a kedélyeket, minden gyakorlati haszon nélkül.

Az ő lemondása óta az együttes úgy „elvan”. És ennek már két esztendeje.

– *Azóta meg sem hirdették az igazgatói állást?*

– Kiírtak pályázatot, amire jelentkeztek is. Lehet, hogy a kiírás és az elbírálás között változott az önkormányzat koncepciója, de egyik pályázatot sem fogadták el.

Most azonban itt lenne már az ideje, hogy ezt a céltalan lődörgés egy határozott állásfoglalás váltsa fel. Álljon ki valaki, akinek az önkormányzaton is van valamennyi tekintélye és kiáltsa el magát: Jobbra át! Irány a laktanya! Vagy bármit, amivel meg lehetne mozdítani ezt az állóvizet. Rendezni kéne közös dolgainkat – és ez valóban nem kevés.

Tóth Anna